

Ese de dóne ori in septemana:

Jei-a si Dominec'a.

Pretiu de prenumeratiune:

pre anu intregu . . .	6 fl. v. a.
„ diumetate de anu . . .	3 fl. v. a.
„ patrariu de anu . . .	1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

pre anu intregu . . .	9 fl. v. a.
„ diumetate de anu . . .	4 fl. 50 cr.

LUMINA.

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Correspondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseze de a dreptulu: Redactiunei „Lumina” in Aradu, cancelari'a episcopésea. Pentru publicatiunile de trei ori, ce contienu cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sire garmond) tacs'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl. éra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbrulu. — Pretiu publicatiuniloru se se anticipo

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

Scól'a si Biserio'a.

Omulu fara de scóla, este asemene unui pomu, care a creseutu intre arborii selbateci ai codriloru pustii, si aflandu-lu cineva, l'au dusu a casa de l'au asiediatu in gradina intre pomii cei domestici, — inse inzedaru l'au plantatu acolo; cà daca nu-lu va oltui, nu va produce frupte gustuóse.

Acést'a este in societate pusetiunea omului fara de carte. Trebuie oltuitu, invetiatu, si atunci mintea si bratiile lui vor produce lucruri si mai folositorie si mai bune.

De asisderia daca merge in sant'a biserica, omulu fora de invetiatura nu scie carea este chiamarea lui sub slujb'a dumnedieésca, nu pricepe cumca ce intipuesce sant'a liturgi'a. Acestea trebuie se le invetie inca din scóla. De aceea bisric'a si scól'a sunt in armonia, sunt in legatura strinsa de nu se póte desface.

Asemene legatura si armonia trebuie se domnesca intre conducatorii acestoru locasiuri sante, intre preoti si invetiatori, de la cari depinde desvoltarea intelectuala si morala-a popóruului. Acolo, unde acesti doi, in buna contielegere, fiecare dupa a sa putintia dà suaturi bune popóruului, acolo popóruulu e bunu si iubescce si spriginesce pre conducatorii sei. Éra unde intre preotu si invetiatoriu domnesce ura, ce se vede in multe locuri, acolo popóruulu perde stim'a catra densii. nu scie de care se asculte si remane in statulu orbiei.

Parinte, séu invetiatoriule! Asculta-te popóruulu, séu ba? In amendóe casurile, este in ordinea prima meritulu séu vin'a ta propria!

I. L. Farcasiu, preotu.

Proiectu

de regulamentu pentru regularea si infiintiarea Preparandieloru.

— Urmare. —

§ 31. Din sciintiele naturali unu prospectu mai esactu alu celoru trei imperatii naturali, o cunoscintia mai aprópe despre acele producte naturali ce provinu in viéti'a de tóte dilele precumu si in economie si meseria vor formá materi-alulu istoriei naturali. Ér alu fisicei, cunoscintia a celoru mai insemnate fenomene si a legiloru naturali basate pe esperimente. Proprietatile universali alu corpuriloru, diferinti'a loru in privinti'a statulu de agregatiune si a cualitatiloru materiali interne ale loru. Cele mai insemnate eleminte si combinatiuni chemice. Caldur'a, evaporatiunea, formarea materiiloru acuaticce, impartirea caldurei pe faci'a pamentulu, ecuilibriulu si miscarea corpuriloru virtóse, picuratóre si vaporóse. Cele mai insemnate din optica, acustica, despre magnetismu, electricitate cu esplicarea fenomenelor, ce cadu in tere-nulu acest'a si aplicarea loru tehnica. Elemintele astronomiei si geografiei fisice.

§ 32. La tractarea economiei au preparandii se se faca atenti la ponderositatea economiei si la marea influintia ce póte esercia in privinti'a acest'a scól'a popularie acele ramuri de economie, cari dupa relatiunile tierii ori ale tienutulu nostru merita o decorabila considerare, se vor propune in o es-

tensiune mai mare si se vor dá óre-si cari indigetatiuni despre modulu, cum s'ar puté lucrá din partea scólei popularie priinciosu asupr'a unei culture mai bune a pamentulu. Se va redicá cu deosebire influintia ce are fisic'a si istoria naturale in economi'a rurale. Cu acést'a este legata horticultur'a, pomeritulu si vieritulu pre câtu se vor puté esercia practice in gradin'a institutulu.

§ 33. La instructiunea despre constitutiunea patriei va avé profesorulu inaintea ochiloru acele momente, ce cadu in drepturile si detorintiele tieraniloru nostri, ca apoi candidatii devenindu invetiatori se-i scie cu succesu instrui si indteptá.

§ 34. Instructiunea calcululu cuprinde calculatiunea in minte si pe tabla, la care au candidatii a se esercia atátu, ca in ambele moduri se capete desteritate si securitate si se póta cu usioretate solvi problemele, ce provinu in viéti'a de tóte dilele cu numeri intregi si franti, si se conósca si modulu cum este de a se pertractá calcululu in scól'a popularie. La acésta instructiune se recomanda „Computulu in scól'a popularie, manualu pentru invetiatori” de I. Popescu profesorulu 1868.

§ 35. Din geometrie. Cunoscintia figureloru geometrice, relatiunile si legile loru basate pe o intuitiune metodica, esercitiulu in aplicatiunea practica a acestoru cunoscintie.

§ 36. Din cantari mai cu séma giasurile si cele ce se tienu de biserica si de tipicu.

§ 37. Din caligrafie si desemnu. Tient'a caligrafiei in cursulu preparandiale nu póte fi alt'a de câtu, ca candidatii se-si aproprie o scrisóre frumósa si dextra si ca se se faca cunoscuti cu procederea ce vor avé de observatu in scól'a popularie la propunerea scrisórei. Desemnulu va fi a se pertractá in mesura restrinsa cu privire la adusele precunosointie unde va fi totu odata, de a se aretá, ce intrebuintiare póte face invetiatoriulu in scóla si comuna cu acestu obiectu, instructiunea in desemnu va avé a se margini de regula pelanga desemnulu geometricu (§ 35.) la dupl'a pricepere a formelor obiectelor a deperate si la infatiósierea loru.

§ 38. Din gimnstica vor invetiá cele ce sunt aretate in carticica.

§ 39. Pe langa instructiunea ce primescu candidatii din insemnatele mai sus obiecte de instructiune in óre destinate, vor avé densii pentru o mai departe escultivare a loru:

a.) a asistá la propunerea obiectelor de invetiamentu in scól'a practica, in care invetiatoriulu ii va conduce la o cunoscintia esacta a fiecarei carti scolastice astfelu, ca candidatii se se faca cunoscuti nu numai cu cuprinsulu literariu ci si cu structur'a si tendinti'a didactica a cartii, si astfelu se-si castige metode speciale in procedur'a ce va avé de a intrebuintia la propunerea fiecari obiectu de instructiune in scól'a popularie, éra mai cu séma la invetiarea literarisarii si metodei sonetice precum si la legarea scrierei cu cetirea. — Mai departe la: oltuirea, oculatiunea, copulatiunea ect. pomiloru,

b.) ai esercia prin ocupatiuni scripturistice potrivite atátu in drépt'a cugetare câtu si in espresiuni scripturistice chiar si incoperea materiiloru obvenitorie in viéti'a de tóte dilele,

c.) a le ordiná, ca se propuna insusi lectiunile eleviloru sub conducerea dirigintelu si a profesorulu concerninte si astfelu prin esercitie mai dese a-si castigá necesari'a cutesantia, securitate si desteritate in propunere, ar' fi fostu de doritu, ca candidatii se-si faca notatiuni despre lectiunile tienute, despre cele ce au observatu in scóla si despre cartile ce li s'au datu spre lectura.

§ 40. Fiindu preparandi'a nóstra confesionala, candidatii se vor informá si educá astfelu, ca se se sternésca in ei unu simtiu adevératu religiosu, ei dara vor fi indetorati

a.) a cercetă servitiul dumnediescu și a se cuminecă după renunțarea catichetului, care mai cu seamă este chibzuit și îndatorat a invigila la purtarea morale a candidaților,

b.) a observa o purtare morale, și afara de școală a se ocupa peste di cuviințios și astfel a se deda la ordine buna,

c.) ai îndreptă prin cuventu și exemple spre observarea dreptei cuviinție, modestiei, unei vieti pacifice, curetleniei, exactității în implinirea detorințelor și a nobililor simțiminte, amorului patriei și a națiunii și reverinției catra cei mai mari,

d.) a invigila, ca ei se-si i-a locuintia la familii oneste, se nu amble prin birturi, se nu se joce în carti și se se padeasca de totu ce ar pute strica moravurile bune.

§ 41. Pe langa o solida escultivare a candidaților în singuratecile obiecte de înștruire teoretice și practice, este de ase ingrigi și despre escultivarea animei și a caracterului lor, fiecare profesor și va tiené de stricta detorinția a imbarțetă pe candidații incredințiați lui prin cuventu și exemple la o purtare cuviințioasă chiamarei invetiatoresci și la exacta indeplinire a oblegamentului seu de chiamare.

§ 42. Candidații, cari seu din defeptulu talentului, seu din neajunsă pregătire nu facu neci o propasire, ori carii se areta neglijenti în modu batetoriu la ochi se vor suatul se parasca școl'a.

§ 43. Candidații, cari ar' areta o purtare nedisciplinata, cerbicosă, ar' da semne de ireligiositate și de moravuri slabe, de apucaturi rusinetorie sunt de a se dojeni și pedepsi cuviințios, și deca ar' aparé, ca acesta rea purtare devine din o stricativne interna seu ar' purta în sine pericolu de seductiune, seu ar' avé de urmare pedepsa din partea tribunalului legal, atunci ea trage după sine demisiunea candidatului și adeca după marimea pericolosității delictului, seu din institutul concerninte seu din tote preparandiele unei tieri, și totu odata dechiaratiunea de neapacitate pentru postulu invetiatorescu. În cașulu din urma cu consensulu senatului scolasticu metropolitanu.

(Finea va urmá.)

Facerea lumii în siese periode, după scrierile lui Moisie, a santiloru parinti și a unoru geologi.

— Urmare —

PERIODULU ALU IV.

„Laudati pre elu sórele și lun'a, laudati-lu pre elu tote stelele și lumina“
(Salm. 148. v. 3.)

Si a disu Dumnedieu se se faca luminatori, intru tari'a ceriului, și se desparta între di, și între nópte, și se fie spre semne și spre vremi, și spre dile, și spre ani, și se fie spre lumina intru tari'a ceriului, ca se lumineze pre pamentu, și s'au facutu asia, și a facutu Dumnedieu doi luminatori mari, luminatoriulu celu mare spre stepanirea dilei, și luminatoriulu celu mai micu, spre stepanirea noptii, și stelele, și i'au pusu pre ei Dumnedieu intru tari'a ceriului ca se lumineze pre pamentu, și se stepanésca preste di și preste nópte, și se desparta între lumina și între întunerecu, și a vedutu Dumnedieu ca este bine, și s'a facutu séra și s'a facutu diminétia di'a a patr'a. (Facer. cap. I. v. 14—20.)

Aci începe celu d'anteiu serinu, care nu va avé în eternu una aceasi rola, ce are acum'a, ci precum au avutu unu începutu, asia va avé și unu capetu.

Fiindu aci vorba despre sóre și stele, érași ar debuí se amintescu cele ce le amu spusu mai susu despre crearea acestor'a; inse e destulu a sci ca atâtu cei betrani, câtu și cei mai recenti au credutu cumca: intru începutu au facutu Dumnedieu, în celu mai simplu modu, tote trupurile ceresci la olalta luata! „Asia Montaniu „Ceriulu în loculu acest'a, adeca: versu primu a facerei, nu e alta, de câtu ce se vede dela noi, și de comunu se chiama ceriu, adeca, sistem'a cea splendida a trupuriloru acelor'a, ce poftescu, și se întorc în apropiarea pamentului, cari intru începutu după cum cei mai multi credu, în celu mai simplu modu au fostu create de o data, cu pamentulu, ap'a și cu cele lalte trupuri ceresci, cari Grecii le chiama stóixera, adeca eleminte; interpretatoarele celu mai vechiu alu acestorú cuvinte e Moisie după cum amintescu Vasilie celu mare în omili'a a treia.“ (Theologiae curs. compl. 7. pag. 933.) Asia a întielesu și santulu Ilariu în Mateiu cap. 4. precum și santulu Grigoriu Nissenulu, care dico, ca cuvintele lui Moisie la loculu acest'a însemna doue adeca: ceriulu și pamentulu „tamquam extrema rerum omnium quae sensibus, percipiuntur; ut, cum eo quibus comprehensa sunt caetera, a Deo procreata diceret, id omne complect-

retur, quod intra extrema continetur“ libr. in Hexameron; pe Cirilu Alesandrinulu, Eugubinu, Catharinu și Ferrer, i-am vedutu mai sus unde amu vorbitu despre lumina sórelui. Asia dara intru începutu a facutu Dumnedieu tote trupurile ceresci la olalta luata, prin urmare și sórele, lun'a și stelele, dara nu au fostu indata asia de perfecte ca în di'a a patr'a asia li s'a imparutu acest'a și lui S. Cirilu Alesandrinulu, S. Vasilie celu mare, S. Cesarie și Origenu, precum mai sus diseram, prin urmare nu e nici decum unu modu de interpretare aplecatu de nou descoperitelorú cunoscintie geologice, decumva voiu afirmá, cumca nu în a patr'a di a facutu Dumnedieu sórele, lun'a, și stelele, ci numai în a patr'a di au începutu acestea a pasi în relatiune mai perfecta cu pamentulu nostru.

Fórte multi intru aceea se smintescu, ca Moisie numesce sórele și lun'a „luminatori mari“ la acest'a numai atât'a dicemu, ca a fostu în dreptu, anteiú pentru ca și ochiloru nostri asia se vedu, a du'a pentru ca nime nu póte negá, ca acestia nu sunt mari amandoi, cine vede intru acest'a veri o sminta? seu dóra aceea urmédia de aci, ca daca acestia sunt mari, cele lalte trupuri sunt mici? nici de câtu! aceea nicairi nu dice Moisie ca cele lalte trupuri sunt mai mici, cine nu crede citésca testulu! Dice inse ca sórele e mai mare, dara acest'a nu o dice fatia cu cele lalte trupuri ci numai cu lun'a, și nici intr'unu locu nu dice ca decâtu acestea nu ar fi mai mari. Vedemu mai incolo, ca Moisie fórte bine a sciutu care e mai mare, și care mai micu, lun'a desu o vedemu la resaritu mai mare decâtu sórele, totusi o numesce mai mica, și sórele mai mare.

PERIODULU ALU V.

„Laudati pe Domnulu de pe pamentu, balauri, și tote adancurile, ferele și tote dobitocele cele ce se taraescu, și paserile cele sburátorie.“ (Salm. 148. v. 7 și 10.)

„Si a disu Dumnedieu se scótia apele jigantii cu sufletu viu și paseri sburátorie pre pamentu, sub tari'a ceriului. Si a facutu Dumnedieu Chitii cei mari, și totu sufletulu jivinelorú ce se taraescu, cari le-au scosu apele după felulu lorú, și tote paserile sburátorie după feliu, și a vedutu Dumnedieu ca sunt bune, și le-au binecuvéntatu Dumnedieu dicendu: cresceti și ve înmultiti, și umpleti apele cari sunt în mări, și cele sburátorie se se înmultésca pre pamentu, și s'au facutu séra, și s'au facutu diminétia diu'a a cincea.“ (Facere cap. I. v. 20—24.)

Dupá Moisie dara, după presentarea și aparinti'a imperatiei plantelorú, s'au descéptatu imperati'a animalelorú dara precum în aceea, asia și în acest'a, numai graduatu s'au întâmplatu desvoltarea, mai anteiú s'au descéptatu animalele cele imperfecte aquatice marine, precum, Amfibule și Chitii, și totu felulu de jivine ce se taraescu, apoi după acestea locuitorii atmosucii seu animalele terestre.

Dara se întrebámu sciinti'a! Geologii cei mai renumiti trancesi, dara mai vertosu Nendwich intr'o fosióra geologica impartasita în „Uj magyar muzeumban“ dice: cumca sistem'a Cambrisca, asia numita dela unu munte din Angli'a în ducatulú Vales unde mai virtosu s'au desvoltatu, și esáminatu acesta sistem'a, sta imediatu de asup'a formatiunilorú cristalisate, sta din ardesia lutósa négra, în care nu e nici unu semnu de viétia organica, ce atât'a însemna ca în timpulu acel'a candu s'au formatu formatiunile acestea din straturile cele submarine ale mărilorú imense, animale inca nu au fostu pe pamentu. Mai incolo continua ca ardesi'a lutósa négra de după colórea ei cea négra, debue se se fie formatu din remasitiile plantelorú inca atunci, și mai nainte vietuitorie. Mai departe dice: ca de a sup'a sistemiei Cambrisice, sta sistem'a Silurica, care asemenea s'au descoperitu în Angli'a, și s'au descriu prin celebrulu geologu Murchison (repausatu în 1871.) în opulu intitulatu „the Silurien septem,“ straturile din care sta sistem'a acest'a, de după semnele sale mineralogice, sémena multu cu straturile sistemiei Cambrisice, dara totusi unele straturi ale sistemiei acesteia, sunt fórte avute în remasitiile animalelorú, desclinitu unele straturi de petrisiu varosu, ce atât'a însemna, ca în timpulu acest'a imperati'a animalelorú, fórte tare a începutu a se desvoltá, și unele dintre acestea au începutu mai anteiú a inpopulá apele mărilorú, pentru aceea animalele ivite în periodulu acest'a, afara de tota indoiél'a au fostu animale aquatice marine, cari după organizatiunea lorú s'au tienutu de clas'a cea mai de giosu a animalelorú, a caror'a nu numai genulu ci și famili'a a peritu cu totulú fara esceptiune, de a caror'a soiú, abia seu nici decum nu se afla între cele ce vietuescu acum'a.

(Va urmá.)

Ioanu Damsia,
parocu și ases. cons.

Vorbirea deputatului

Dem. Bonciu, rostita în Diet'a unghurească, în ședința din 26. februarie n. a. c. la dezbaterile generale a bugetului ministeriului de cultu și de instrucțiune.

(Fine.)

Alalta-ieri d. deputatu Kondorossy vorbindu de cauză religioasă, dise ca se nu facem politica din religioasă; ci se facem din ea, ceea ce este chiamarea: creștere și lumina pentru popor.

On. Camera! Am auditu, din mai multe părți, că sunt școli confesiunale, în cari se propaga doctrine contră statului. Eu nu știu se fie astfel de școli; dar' dacă sunt, cine este vin'ă? Eu credu că guvernulu, și specialu dlu ministru pentru instrucțiunea publică, pentru că acestă, exerciindu a sup'ra școlilor inspecțiunea supremă, a statului, s'ar fi pututu convinge, că ore într'adeveru se propunu astfel de înșetări? Era dacă dlu ministru a avutu canoscintia pozitivă despre acestă, atunci elu ar fi trebuitu se dispuna, ca acele școli se se îndrume la ordine și în casu de renitintia, se se închida chiaru; pentru că confesiunaltatea nu pôte se aiba nici unu interesu de a. vestî doctrine contrarie. existinței statului, — interesulu seu este și nu pôte fi altulu, de câtu educațiunea poporului, și adeca nu în spiritulu contrariu statului, ci în direcțiune patriotică.

Eu, on. Camera, acestă stare nenaturală și daunoasă pentru creșterea poporului o atribuescu în cea mai mare parte defecțiunilor legii pentru instrucțiunea publică, și pentru aceea dorescu reviziunea acestei legi. O dorescu înșe și din altu punctu de vedere, după a mea părere foarte însemnatu, adeca din punctulu de vedere alu naționalităților.

Se me ierte onorat'a Camera, că aci, la cestiunea instrucțiunii publice, amintii cestiunea naționalităților; dar e absolutu cu neputința a nu o aminti, pentru că eu acestu terenu lu țienu de mai aptu și competente spre caracterizarea cestiunii naționalităților, după a mea pricepere și după alu meu semțiu. Eu din parte-mi cestiunea culturale o țienu de pargh'a pretensiunilor naționali, și sum convinsu, că cu câtu mai multa grige și atențiune aplica statulu pentru cultur'a, naționalităților, cu câtu mai multu ar' impartasi prin lege naționalitățile de tôte beneficiile de cari se bucura națiunea magiara, cu atâtu în mai mare parte — asi poté dice în 9/10 — s'ar deslegă cestiunea naționalităților.

On. Camera! Prin acestă nu vreu se dicu, că aflu de pré mari séu că nu sum plecatu a votă acele sume, cari sunt preliminate pentru interesele naționalității magiare, ci vreu se dicu că astfelu de sume se se prelimine și votedie proporționalmente, din timpu în timpu și graduatu, și intru interesulu celor-lalte naționalității, — se se dee și acestor'a ajutoriulu necesariu pentru cultur'a lor. Aci, on. Camera, două impregiurări mi vinu în minte. Dacă nu me înșielă memori'a, în decursulu Dietei trecute unu domnu deputatu, paremi-se dlu Jókai, a prezentatu Camerei unu proiectu de resoluțiune. În acestu proiectu de resoluțiune s'a cerutu votarea, unei anumite sume pentru desvoltarea literaturii tuturor naționalităților d'în țiera. Dorere înșe, majoritatea n'a primitu acestu proiectu. Dar' mi vine în minte și o alta impregiurare, de și de mai pucina importanța pentru că nu e din acestă Camera, ci o aducu dintr'unu articlu, apurutu în fôia dlu Jókai, în „Hon.“ în care articlu fiindu vorb'a de calamitățile literaturii magiare se provôca atențiunea și ajutoriulu statului și se argumenta astfelu (cetesce): „Ei bine; ce ar dice înșe la acestă naționalitățile? Dar' dacă și ele voru redică asemenea pretensiuni? Faca ele acestă; că-ci mai îndreptatite pretensiuni și asié nu potu face. Dacă se descépta în sinulu lor o ratiunale aspirațiune de cultura, aceea pentru noi pôte se fia numai unu indemn și mai mare, nici odata înșe periculu. Pentru a întrece noi în cultura și în civilizațiune pre nemți, francesi și anglesi, nu potemu avé nici o ambițiune, tocmai pentru că e o gigantică problema nerealisabile. Dar a ne vedé întrecuti de romanu, serbu, croatu și slovacu, aceea ar fi o rusine pentru noi. Emulațiunea numai în favôrea noastră pôte se fia. Cu poteri încordate am lucră la cultur'a noastră chiar și din superbia națională! Ori ce progresu alu lor, ne-ar impinge și pre noi înainte, ori-ce cascigu alu lor pe terenulu științelor, ar fi și alu nostru. Unu necalculabile avantajiu alu luptei pacifice ar fi acestă, nu numai din punctulu de vedere culturalu ci și din celu politicu și desclinitu din alu fratietății.“

Autorulu acestui articlu, on. Camera, a disu unu mare adeveru, și dlu Jókai, prin proiectulu seu de resoluțiune a vrutu numai înflorirea comună a țierei. Și — dacă toti magiarii ar cugetă astfelu, dacă n'ar fi numai toleranți facia de cultur'a celor-lalte naționalități, ci ar manifestă și buna voințea facia de dreptele lor aspirațiuni culturale, cu unu cuventu, dacă națiunea

magiara, și asié cea mai tare, cea domnitória, n'ar fi atâtu de jalusa facia de cele lalte, atunci abié ar existe cestiune de naționalitate. Dorere înșe, on. Camera, acestă nu e asié, pentru că, nici amintindu literatur'a celor-lalte naționalități, ci numai institutul de invetiamentu a e acelor'a, ele nu numai că nu se springesc din partea statului, ci din contra, sunt impedeate prin mai multe dispusetiuni ale guvernului, și chiaru și prin lege. Nu aceea este deci banuel'a naționalităților, că statulu face multu intru interesulu culturai naționalității magiare, ci aceea, că într'adeveru tôte le face numai intru interesulu ei, é' pentru cele lalte nu face nimica. Ca se nu amintescu mai multe, aducu înainte numai *Universitatea de Clusiu*. Binevoiti a sci, că acestă s'a redicatu într'unu scurtu timpu; — întrebă înșe: observatu-s'a aci macaru câtu e negru sub unghia ecitateea facia de romanii ce locuescu în acea parte a țierei? Redicatu-s'a celu pucinu un'a clasă paralelă, séu propune-se vr'unu studiu în limb'a maternă a poporului? Nimic'a nu s'a facutu. Dar' mergă mai departe: nici acea parte a legii nu se esecuta, care — precum se 'mpare, e adusa în interesulu naționalităților. Este paragrafulu 17 alu legii pentru naționalități. Acestu §. dispune, ca on. guvernulu se grigésca, ca în acele locuri, unde cetățienii de o naționalitate sunt în mare numeru, acestă se se desvôlte în limb'a maicii lor, până cându incepu științele academice mai nalte. Infintiatus'a înșe unde-va vr'unu gimnasiu romanu de statu? Nicăiri. În acestă cauză înșe s'au peroratu multe și frumoșe și multu promitietória oratiuni. Mi-ieu libertate a me provocă la binemeritatu reprezentante alu orasiulu internu din Pest'a, la dlu Fr. Deák, care în ședința din 23 jan. 1872 a disu următoriele:

„Fie-care naționalitate, desî nu e naționalitate politică, în totu casulu are îndreptatire d'a cere, se-i se dee posibilitatea d'a-si crește pre fii sei.“

„Fia în țiera macar 300 de gimnasie, fia macar atâtea, ca pre fie-cari siese mile se se afle unulu; dacă înșe într'unu gimnasiu din provincie studiile nu se propunu în acea limbă, séu celu pucinu eminenteminte în acea limbă, carea este limb'a giurului: atunci fara îndoiéla e foarte greu a promove cultur'a.“

Dacă am sili naționalitățile, ca pre copiiu lor, — cari de felu séu numai pucinu știu, magiara, pentru că în școl'a lor populară se instruescu în limb'a lor națională, — se-i instruesca pretotindenea și intru tôte, în limb'a magiara, atunci în acele gimnasie ar fi imposibile progresulu tinerilor, parintii în daru ar' spesă banii, copii în daru ar petrece timpulu.“ (Viua aprobare din partea ablegatiloru naționali.)

„Preste totu, dacă vremu se dobandimu naționalitățile nu trebuie se amblăm a le magiarisă, ci se ni le facem plecate prin o tratare blanda și frățiescă.“ (Aprobare generală.)

Eu, on. Camera, după aceste frumoșe și multu promitietorie cuvinte, cu linisce și bucuria am privitu spre viitoriu, nici nu m'am îndoiu, că un'a oratiune ca acestă care de regula are mare efectu morali și a sup'ra guvernului, se nu aiba rezultatu fapticu. Apoi considerandu că în acestă patriă sunt vr'o trei milioane de romani, cugetu că și acestă merita, ca — chiaru în întielesulu §-lui 17. din amintit'a lege, se se infintiedie unu gimnasiu de statu. pre séu'a lor.

Eu, on. Camera, la dezbaterile speciale a sup'ra acestei cestiuni a nume a sup'ra titlului institutelor mediocre, voi prezentă o motiune de sine statatória; acuma înșe numai de aceea am amintitu acestu punctu, ca se rogu pre on. Camera și pre dlu ministru, se fia cu deosebită atențiune la respectivii §§. din amintit'a lege pentru că, reformandu institutele mediocre, și romanii se se bucură în fapta de beneficiile vietii de statu. Adeveratu, în bugetu sunt preliminate 4000 fl. pentru gimnasiulu romanu din Brasiova; înșe, on. Camera, acestă sumă e ilusoria; că-ci gimnasiulu nici n'o capeta, pentru că e legată de astfelu de condițiuni, caror'a inspecțiunea acestui gimnasiu, nepotendu sacrifică caracterulu lui confesiunale, nu pôte corespunde, și asiă acestu titlu din bugetu este în adeveru ilusoriu. Și în acestă privințea voi propune la locul seu o motiune. Aci vreu numai se constatu, că pentru cultur'a naționalității romane din partea statului nu s'a facutu și nu se face nimic'a. Și binevoiti a crede, că nu e bine asiă. Cu câtu mai multa grige pörta guvernulu pentru cultur'a poporului romanu, cu atâtu mai multi patrioti va cascigă patri'a.

Și — eu interesulu naționalității romane lu-potu aduce în deplina concordanțea cu patriotismulu, pentru că eu, care am fericirea a fi romanu, me țienu asiă de bunu patriotu ca o'i și care magiari, desî nu aprobu acea politică ce țientesce magiarisarea preste totu; pentru că acestă politică nu descépta, ci tempesce somtiulu patrioticu și provôca ne'ntielegeri și împarechiări. D. ministru de instrucțiunea publică, în discursulu prin care deschise dezbaterile a sup'ra bugetului seu, spre marea mea bu-

curia si linisce a amintitu, că da, elu se ocupa cu revisiunea legii pentru instructiune publica, a binevoitu a promite că, in consciinta superficialitatii acestei legi, nu elu singuru va face revisiunea, ci spre acestu scopu va conchiamă o ancheta de barbati esperti. — Me bucuru deci pentru bunavointia dlui ministru si numai cu una rogare mai am a me adresă dsale, si acest'a e: candu va conchiamă amintit'a ancheta, se binevoesca a luă intre membrii aceleia si astfelu de barbati, cari cunosc bine si din temei referintiele confesiunali si nationali si dupa ascultarea acestor'a se dispuna dupa ecitate si dreptate.

On. Camera! Dupa acestea, voindu a inchiaia, mai facu unele scurte observatiuni cu privintia la impregiurarea, că sumele votate in bugetu nu s'au intrebuintiatu tôte destulu de rationalminte.

Am mai auditu, că ministrulu pentru instructiunea publica n'a avutu pre ce cheltui toti banii ce s'au votatu de acest'a Camera. Am mai auditu, totu din reportulu ministerialu, si anomal'ia, că s'au infintiatu preparandii la cari sunt aplicati câte 7 profesori — pentru câte 14 preparandi! Va se dica pentru câte duoi preparandi cade unu profesor, pre candu in preparandi'a romana confesiunala din Aradu sunt 3 profesori si 48 de preparandi, adeca pre 16 preparandi cade unu profesor, Confesiunea, resp. natiunea romana inse nu e in stare a sustiené mai multi profesori, căci si acesti trei sunt mai reu salarisati decâtu multi invetiatori comunali, pentru că abia au léfa mai mare de cătu 3—400 fl. — Dlu ministru deci a avutu ocaziune si a avutu pre ce cheltui sum'a votata, — credu, că nimenea nu i-ar poté impută, că prin ajutorarea acelu institutu ar fi comisu unu abusu.

Alta observatiune am a face cu privintia la institutiunea inspectoratelor de scóle. Eu acésta institutiune nu vreu s'o atacu si nici nu vreu se dicu, că sunt multi inspectori séu dóra cea mai mare parte chiaru, cari nu potu coresponde chiamarii loru. In acésta credintia si convictiune a mea me intari ieri dlu deputatu Antoniu Zichy, aretandu că, oficiulu de inspectoratu propriaminte nu este unu oficiu ca si cele lalte, cari sunt legate de ore anumite, că-ci unu inspectoru de scóle, daca vré să corespondu cu scrupulositate oficiulu seu, are tóta di'a de lucru. Cu cătu mai multu me intaresce inse acésta declaratiune in convictiunea mea, cu atātu mai nepriceputu mi este că, cu tóta acésta multa ocupatiune, cum unii domni, inspectori au avutu timpu pentru a si cortesii in favórea guvernului? Nevrendu inse a recrimină, amintescu aci numai un'a cercustantia, si acésta este urmatóri'a :

Eu insu-mi am onóre a cunosce in acésta Camera patru inspectori de scóle, cari siedu aci ca reprezentanti. Nu vreu a atinge cu acésta ocaziune cestiunea incompatibilitatii, pentru că in acésta privintia mi voiu spune opiniunile mele la timplu seu; — vreu se intrebú numai că: acele districte cari sunt subordonate acestoru domni inspectori, cum sunt ele inspectiunate si grigite candu nici acei inspectori cari sunt necurmatu la oficiile loru, chiaru, dupa declaratiunea dlui deputatu Zichy, nu potu satisfacé chiamarii loru daca nu lucra di'a intréga, — dicu, cum sunt ele inspectiunate si grigite, candu inspectorii loru, asta-di reprezentanti in acésta Camera, absentu — nu dile, ci luni intregi?! (Aprobare din stang'a.)

Totu-si on. Camera, sperandu că dlu ministru va face dispu-setiunile neceserie pentru delaturarea acestei dificultati, precum si a tuturor celoru-lalte ce impedece crescerea si invetiamentulu poporului, si fiindu convinsu despre bunavointia si zelulu Dsale, acceptu bugetulu. (Aprobare din stang'a.) „Albin'a.“

VARIETATI.

(O faptă demna de imitatu si multiamita publica.) Nime nu poté negă, că si poporulu nostru, pe langa tóta cunoscut'a sa seracie, totusi pentru scopurile bisericesci si scolare este pururia gat'a a aduce sacrificie pana la celu din urma denariu alu seu; in comun'a noastră fiindu-ne scól'a admoniata prin inspectorii guverniali, că nu e corespondietóre legiloru dupa proportiunea prunciloru indetorati a amblá la scóla, comitetulu parochialu in contielegere cu reprezentantii comunali au decisu inca cu finea anului trecut: se zidésca o scóla corespondietóre recerintieloru tempului, care decisiune astadi se si vede realizata, căci inca in lun'a lui Ianuariu a. c. au tocmitu maistori cari in primavér'a curinte pana la 1. Octobre se ne dee scól'a gat'a, pentru care scopu au si cumperatu parte mare din materialu, precum; lemne, caramidi, tiegles, a. t. Mai de parte vediendu că turnulu bisecicii care pana aci a fostu acoperitu cu sindile se afla in ruinare, in 12. Fauru a. c. au adusu maistori din Oradea-mare ca se acopere turnulu bisecicii cu pleu, cu cari de locu a si legatu contractu in pretiu de 1200 fl. v. a. inse in lad'a bisecicii,

Cu tipariulu lui Stefanu Gyulai — Proprietatea si editur'a diocesoi aradane. — Redactoru respundietoris Georgiu Popa (Pop).

respectiv in contracte, ne aflandu-se mai multu de 1000 fl. v. a. atunci la indemnulu D. notariu, de si de alta nationalitate, a binevoitu a doná sfintei biserici spre sus amintitulu scopu DD. Iosifu Madaras ispanu dominialu in pensiuene de fl. v. a. Andreiu Bogdanu notariu 25 fl. Teodoru Naghiu parochu 20 fl., Vasiliu Haiducu 36 fl., Ioanu Luncanu epitropu 15 fl., Nicolau Campianu 15 fl., Ioanu Ratiu 10 fl. Petru Marcuti 5 fl., sen. Teodoru Luncanu 5 fl., jun. Teodoru Luncanu 4 fl., Ioanu Marcuti 5 fl., Simeonu Jurau 5 fl. v. a. si subscrisulu 5 fl. v. a. sum'a totala 200 fl. v. a. pentru care ajutoriu in numele comitetulu parochialu vin ale aduce multiamita publica. — Roitu (Cott. Bihoru) 25. Fauru st. v. 1873. Aronu Popovicu, invetiatoriu gr. or.

Concursu.

2-3

Pentru vacant'a statiune invetiatorésca din comun'a Sistarovetiu inspectoratulu Lipovei se publica concursu pana in 25 Martiu 1873 st: v. in carea di se va tiené si alegerea.

Emolumintele sunt 105 fl. 24 meti de grâu, 24 meti de cucurudiu, 105 pundi de clisa, 75 pundi de sare, 15 pundi de lumini, 12 orgii de lemne din care se incaldiesce si localitatea scólei, 4 jugere livéda de fenétia, cortelu liberu cu $\frac{3}{4}$ jugeru de gradina pentru legumi; tôte acestea inse pe durat'a de $\frac{1}{2}$ anu sunt a se impartii egalu cu veduv'a remasa de invetiatoriu Dimitriu Tomescu.

Doritorii de a fi alesii in acésta statiune au a-si tramite recursurile loru dovedindu si testimoniulu de cualificatiune adresate comitetulu parochialu, la subscrisulu in Lipov'a, si pana la terminulu prefiptu au a se infaciosia intr'o dumineca in sant'a biserica din Sistarovetiu pentru cantari.

Sistarovetiu 1 Martiu 1873.

in contielegere cu comitetulu parochialu Christoforu Giuchiciu inspectoru cere.

Concursu.

3-3

In urmarea inaltei ordinatiuni consistoriale din 11. Ianuariu a. c. Nr. 1904. B. ex 1872., dendata ce parochulu din Pustinisi (Oregfalu), Gavriila Cotta, au abdisu dreptu nepotintiele sale trupesci pe parochi'a sa, sub conditiunea, ca elu se traga din tôte emolumintele parochiale diumetate pâna la capetulu vietiei sale, prin acest'a se escrie pe aceeasi parochia concursu pana in 1. Aprile stil. vechiu a. c., in carea di va fi si alegerea, sub conditiunea, ca nou alegandulu parochu se folosésca din sesiunea parochiala, constatóre din 28 jugere, 14 jugere; din birulu anualu carele face cam 30 de chióle, diumetate; si diumetate din stola dela 112 casi. Deci doritorii de a ocupá acésta parochie se indruma, ca recursurile loru, indiestrende cu documintele prescise in statutulu organicu, si adresande catra sinodulu parochialu din Pustinisi, se le trimita mai multu pana in 31. Martiu a. c. rever. Domnu protopresviteru a Timisiorii.

Comitetulu parochialu.

Cu scirea si invoirea mea: Mel. Dreghiciu m. p. Prot. Timis.

Concursu.

3-3

Care se scrie pe ambele parochii vacante gr. or. din Ternova protopres. Siriei — Vilagosiu — pana in 18 Martiu a. c. st. vechiu in care di va fi si alegerea. —

Venitulu parochialu de fiesce care parochia: este: una sesiune de pamentu aratoriu, biru si stóle dela 240 de case —

Recurrentii, au de a produce: atestatu de moralitate, si despre absolvirea teologiei, cu essamenu de cualificatiune — éra recursurile sunt de ase adresă comitetulu parochialu, si a se trimita la oficiatululu protopresviteralu in Siria pona la terminulu susu semnatu. —

Spre orientare se notifica: că alesulu in parochi'a vacanta remasa de reposatulu preotu Nicolae Pucea, — pona la anulu reposarii, va da diumetate din tôte veniturile parochiale — orfanulu fiiu remasu de reposatulu preotu. —

Ternova. 25 Fevruariu 1873. Comitetulu parochialu gr. or. din Ternova

Cu scirea si invoirea mea Nicolau Beldea adm. protopresvite

Concursu.

3-3

Pentru parochia vacanta din Micalaca, protopopiatulu Aradului, se deschide concursu pe 17. Martiu st. v. a. c. emoluminte sunt: 160 de case, $\frac{1}{2}$ sessie de pamentu aratoriu 150 fl. biru, si stólele indatinatate, din care venituri in anulu curente compete $\frac{1}{2}$ veduvei preotese — recurrentii au se produca in recursulu loru, testimoniulu de teologia, si despre esamenulu de cualificatiune, si adresandu-le la comitetulu parochialu se le transpuna pana la terminulu disu, candu se va tiené si alegerea, la subscrisulu. — Aradu, 3. Martiu 1873.

In contielegere cu comitetulu parochialu: Ioanu Ratiu, protopopulu Aradulu.